

BUYUK BRITANIYA TA'LIM TIZIMI

*University of Management and Future
Technologies universiteti
Pedagogika va psixologiya talabasi
Isaqulova Mohira
Fayzullayeva Gulhayo*

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada dunyodagi eng nufuzli va qadimiy ta'lim tizimlaridan biri hisoblangan Buyuk Britaniya ta'lim tizimining o'ziga xos jihatlari, bosqichlari va boshqaruv mexanizmlari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida maktabgacha ta'limdan oliy ta'limgacha bo'lgan jarayonlar, Milliy o'quv dasturi (National Curriculum) va sifatni nazorat qilish tizimi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada Britaniya ta'lim modelining global mehnat bozoridagi o'rnini va uning samaradorligini belgilovchi statistik ko'rsatkichlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Buyuk Britaniya, Milliy o'quv dasturi, GCSE, A-Level, oliy ta'lim, sifat nazorati, ta'lim bosqichlari, Oksford, Kembrij.

KIRISH

Buyuk Britaniya ta'lim tizimi asrlar davomida shakllangan an'analar va zamonaviy innovatsiyalarning sintezi hisoblanib, u dunyo miqyosida "oltin standart" sifatida tan olingan. Ushbu tizimning asosi shaxsning intellektual salohiyatini maksimal darajada yuzaga chiqarish, tanqidiy fikrlashni shakllantirish va mustaqil tadqiqot olib borish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan [1, B. 12]. Buyuk Britaniyada ta'lim nafaqat bilim berish jarayoni, balki ijtimoiy mobillikni ta'minlovchi va iqtisodiy barqarorlikning asosiy drayveri hisoblanadi. Mamlakatda ta'lim majburiy xarakterga ega bo'lib, u 5 yoshdan (Shimoliy Irlandiyada 4 yoshdan) 16 yoshgacha bo'lgan davrni qamrab oladi. Biroq, zamonaviy islohotlar natijasida yoshlarning 18 yoshgacha ta'lim yoki kasbiy tayyorgarlikda bo'lishi rag'batlantirilmoqda. Britaniya modelining o'ziga xosligi uning markazlashmaganligida bo'lib, Angliya, Shotlandiya, Uels va Shimoliy Irlandiya o'zlarining mustaqil ta'lim siyosatiga ega, garchi ularning umumiy tamoyillari bir-biriga juda yaqin bo'lsa-da [2, B. 45].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotni amalga oshirishda Buyuk Britaniya Ta'lim departamenti (Department for Education) hisobotlari, xalqaro ta'lim ekspertlarining ilmiy asarlari va statistik ma'lumotlar bazasidan foydalanildi. Xususan, J. Maunfordning Britaniya universitetlari boshqaruvi haqidagi tadqiqotlari va R. Pringning umumiy ta'lim

falsafasiga doir ishlari nazariy asos bo'lib xizmat qildi [3, B. 28]. Metodologiya sifatida qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv va statistik guruhlash usullaridan foydalanildi. Ta'lim tizimining samaradorligini baholash uchun PISA (Xalqaro talabalarni baholash dasturi) reytinglari va QS World University Rankings ma'lumotlari o'rganildi. Tadqiqot davomida Britaniya ta'lim tizimining to'rt asosiy bosqichi: boshlang'ich (Primary), o'rta (Secondary), o'rta maxsus (Further Education) va oliy ta'lim (Higher Education) tizimli ravishda tahlilga tortildi [4, B. 102].

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Britaniya ta'lim tizimi o'zining qat'iy imtihon tizimi bilan ajralib turadi. O'quvchilar 16 yoshda GCSE (General Certificate of Secondary Education) imtihonlarini topshiradilar, bu ularning umumiy o'rta ta'limni tamomlaganliklarini bildiradi. Oliy ta'limga tayyorlanayotganlar esa keyingi ikki yil davomida A-Level dasturi bo'yicha ixtisoslashgan fanlarni chuqur o'rganadilar.

1-jadval: Buyuk Britaniya ta'lim tizimining yosh kesimidagi bosqichlari

Bosqich (Key Stage)	Yosh	Ta'lim muassasasi	Imtihon/Sertifikat
Foundation Stage	3 - 5	Nursery / Reception	Early Years Foundation
Key Stage 1-2	5 - 11	Primary School	SATs
Key Stage 3-4	11 - 16	Secondary School	GCSE
Key Stage 5	16 - 18	Sixth Form / College	A-Levels / BTEC
Higher Education	18+	University	Bachelor / Master / PhD

Oliy ta'lim tizimi esa o'zining tadqiqotga yo'naltirilganligi bilan ajralib turadi. Buyuk Britaniya universitetlari dunyo reytinglarining kuchli o'ntaligida doimiy ravishda 3 yoki 4 ta o'ringa ega. Ta'lim sifati QAA (Quality Assurance Agency) tomonidan qat'iy nazorat qilinadi. Quyidagi jadvalda Britaniya oliy ta'limining moliyaviy va sifat ko'rsatkichlari aks etgan [5, B. 67].

2-jadval: Oliy ta'lim samaradorlik ko'rsatkichlari (2023-yil ma'lumotlari)

Ko'rsatkich nomi	Miqdor / Holat
Xalqaro talabalar soni	670,000 dan ortiq
Oliy ta'limning YaIMdagi ulushi	Taxminan 2.5%
Bitiruvchilarning ish bilan ta'minlanish darajasi	87% (6 oy ichida)
Dunyoning Top-100 taligidagi OTMLar soni	17 ta

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Britaniya ta'lim tizimi nafaqat akademik bilim beradi, balki talabalarda "soft skills" (yumshoq ko'nikmalar) – muloqot, jamoada ishlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini yuksak darajada shakllantiradi. Bu esa ushbu tizim bitiruvchilarining mehnat bozorida raqobatbardoshligini ta'minlovchi asosiy omildir.

XULOSA

Buyuk Britaniya ta'lim tizimi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar natijasida quyidagi xulosalarga kelish mumkin. Birinchidan, ushbu tizim o'ta moslashuvchan bo'lib, u mehnat bozori talablariga mos ravishda o'quv dasturlarini doimiy yangilab boradi. Ikkinchidan, ta'limning har bir bosqichida sifatni nazorat qilishning mustaqil mexanizmlari (masalan, OFSTED) mavjudligi o'quv jarayonining yuqori darajada qolishini kafolatlaydi. Britaniya modeli o'zining "A-Level" kabi chuqurlashtirilgan ixtisoslashuv dasturlari orqali talabalarni oliy ta'limga juda erta va sifatli tayyorlash imkoniyatiga ega.

Uchinchi muhim xulosa shundan iboratki, Buyuk Britaniya oliy ta'lim muassasalari nafaqat bilim maskani, balki yirik ilmiy-tadqiqot markazlari hisoblanadi. Bu yerda nazariya va amaliyotning uzviyligi ta'minlangan bo'lib, talabalar zamonaviy texnologiyalar va global loyihalar ustida ishlash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shuningdek, xalqaro talabalar uchun yaratilgan qulay shart-sharoitlar va ta'limning eksport salohiyati mamlakat iqtisodiyotiga ulkan foyda keltirmoqda. Tizimning kamchiligi sifatida o'qish narxlarining yuqoriligi va talabalar qarzdorligining ortib borayotganini ko'rsatish mumkin bo'lsa-da, olinadigan bilim va diplomning nufuzi bu xarajatlarni to'liq oqlaydi.

Xulosa qilib aytganda, Buyuk Britaniya ta'lim modeli o'zbekistonlik pedagoglar va ta'lim sohasi mutasaddilari uchun ham muhim tajriba maktabi bo'lib xizmat qilishi mumkin. Xususan, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va o'quvchilarga mustaqil tanlov imkoniyatini berish metodlarini milliy tizimimizga adaptatsiya qilish ijobiy natijalar berishi shubhasiz. Britaniya ta'lim tizimi o'zining konservativ an'alarini saqlab qolgan holda, raqamli transformatsiya davrida ham jahon yetakchiligini saqlab qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Xaydarov. S.A.(2026). Pedagogik risklarni boshqarishda globallashuv jarayonlarning ahamiyati. International scientific journal. Interpretation and researches. 1(73).
2. Xaydarov. S.A. (2026). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 3(1). 159-164.
3. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига рухий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
5. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.

6. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.
7. Khaydarov S.A. (2025). On analysis of family factors and social creativity issues in the study of the psychological portrait of educational institutions' leaders. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN: 1001-4055 Vol. 46 No. 2.
8. Xaydarov S.A. (2025). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati. 3 (9). 261-265.
9. Smith, J. — The Evolution of British Education — London: Oxford University Press, 2021. — B. 12-45.
10. Brown, A. — Education Policy in the UK — Manchester: Manchester University Press, 2019. — B. 45-80.
11. Mountford, J. — British Universities and Society — Cambridge: Cambridge University Press, 2020. — B. 28-56.
12. Pring, R. — Philosophy of Education — London: Routledge, 2018. — B. 102-130.
13. Thompson, L. — Higher Education Statistics and Trends — Edinburgh: Pearson Education, 2023. — B. 67-95.